

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Русанівської Діани Дмитрівни на тему: «Розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Процес становлення та трансформації України як правової та демократичної держави європейського зразка передбачає функціонування ефективного механізму реагування на сучасні виклики й загрози, забезпечення захисту законних прав і свобод, інтересів суспільства і держави. Однією з пріоритетних є підвищення результативності протидії злочинності.

Кримінальний процесуальний кодекс України визначає завдання кримінального провадження як захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Одним із суб'єктів забезпечення належного та ефективного функціонування механізму захисту прав особи виступає система адвокатури. З метою встановлення верховенства права, сприяння забезпеченню доступу до правосуддя та правової допомоги, дотримання прав людини, створення змагальної системи судочинства адвокати мають мати належні умови для вільного та повного виконання обов'язків передбачених КПК України та законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»

Аналіз статистичних даних Офісу Генерального прокурора за 2017-2023 роки про кількість облікованих кримінальних правопорушень проти правосуддя та, зокрема, правопорушень, передбачених ст. 397 КК України, підтверджує актуальність дисертації, а саме:

- 2017 рік: 1443 кримінальні правопорушення проти правосуддя, із них за ст. 397 КК України – 47;
- 2018 рік: 278 кримінальні правопорушення проти правосуддя, із них за ст. 397 КК України – 7;
- 2019 рік: 21 кримінальні правопорушення проти правосуддя, із них за ст. 397 КК України – 0;

- 2020 рік: 6747 кримінальні правопорушення проти правосуддя, із них за ст. 397 КК України – 69;

- 2021 рік: 5744 кримінальні правопорушення проти правосуддя, із них за ст. 397 КК України – 37;

- 2022 рік: 2970 кримінальні правопорушення проти правосуддя, із них за ст. 397 КК України – 15;

- за 7 міс. 2023 року: 2902 кримінальні правопорушення проти правосуддя, із них за ст. 397 КК України – 31.

Наведені дисертантом статистичні дані дають підстави констатувати актуальність дослідження такої криміналістичної проблематики, як розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи, з урахуванням особливостей кримінального судочинства в умовах воєнного стану.

Аналіз наявного наукового доробку дає змогу дійти висновку, що досі не здійснено окремого комплексного наукового дослідження, присвяченого комплексному дослідженню теоретичних і практичних основ методики розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи, у контексті сучасного стану кримінального процесуального законодавства та правоохоронної практики.

Враховуючи викладене, можливо дійти висновку, що дисертаційне дослідження Русанівської Діани Дмитрівни є актуальним та присвячене вирішенню наукового завдання щодо розробки теоретико-правових і прикладних шляхів реалізації правоохоронними органами окремих повноважень, виконання завдань практико-прикладного спрямування.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій свідчить про логічну структуру роботи, що дало можливість дисертанту всебічно й повно дослідити обрану тему у межах визначеного обсягу дисертаційного дослідження. При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (275 найменувань), ґрунтовно та критично вивчив роботи науковців за напрямом, що дало йому змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві для науки та правоохоронної практики питання, сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого вдосконалення теоретичних основ і прикладних аспектів реалізації правоохоронними органами окремих повноважень.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними, зокрема результатами вивчення та узагальнення матеріали вивчення 96 кримінальних проваджень, передбачених ст. 397 КК України, за період 2017–2023 рр., результатами опитування 178 дізнавачів, 98 слідчих Національної поліції України та 80 адвокатів, а також власний досвід автора слідчої та адвокатської практики.

Результати наукового дослідження апробовано на міжнародних та міжвідомчих науково-практичних конференціях та опубліковано у дев'яти наукових виданнях, серед яких чотири статі у наукових фахових виданнях України. Отже, дисертаційне дослідження Русанівської Д.Д. виконане на високому науковому рівні, а публікації здобувача відображають його розділи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. У дисертації Русанівської Д.Д., з огляду на наявні основні положення теорії криміналістики на монографічному рівні сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій з удосконалення кримінального, кримінального процесуального законодавства, судової практики його застосування, а також правоохоронної практики.

Робота має наукову новизну, яка полягає в тому, що вперше:

– розроблені основи криміналістичної методики розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи, що містять криміналістичну характеристику кримінального проступку, передбаченого ст. 397 КК України, а також практичні рекомендації щодо організації початкового етапу розслідування, проведення окремих слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань в умовах спрощеної процесуальної процедури проведення досудового розслідування у формі дізнання як засобу оптимізації навантаження на органи досудового розслідування Національної поліції України;

– обґрунтовано застосування запобіжних заходів відповідно до ступеня тяжкості вчинення суспільно небезпечного діяння, використовуючи при цьому затримання як тимчасовий запобіжний захід у випадках, передбачених ч. 1 ст. 208 КПК України, та лише за умови, що ця особа: відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір; намагається залишити місце вчинення кримінального проступку; після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи; перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим;

– запропоновано внесення змін щодо вирішення проблемних аспектів кваліфікації, розслідування та притягнення до відповідальності осіб за вчинення втручання в діяльність захисника в частині: а) можливості посилення санкції ст. 397 КК України; б) внесення відомостей до ЄРДР, передбачених ч. 1 ст. 214 КПК України; в) регламентації у главі 20 КПК України нової статті 236-1 «Обшук особи», яка має визначати процесуальний порядок проведення обшуку особи на підставі ухвали слідчого судді; г) огляду житла чи іншого володіння особи, передбаченого ч. 2 ст. 237 КПК України.

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз анотації та тексту дисертації, змісту публікацій Русанівської Д.Д. дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих у ході науково дослідження.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Зроблені Русанівською Д.Д. висновки, за окремими розділами та в цілому за змістом дисертації, мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими, викладені автором чітко і коректно.

Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації є належна методологія дослідження. Виконана робота ґрунтується на системі загальнонаукових та спеціальних методів, які дозволили оптимально врахувати особливості об'єкта і предмета дослідження, зокрема: *історико-правовий* – для розкриття поглядів учених різних часів на проблеми, що стосуються предмета дослідження (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий* – під час узагальнення різних підходів учених щодо сутності ключових понять та категорій, а також вивчення зарубіжного досвіду розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); *системно-структурний* – для формування структури криміналістичної характеристики розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи (підрозділ 1.2); *соціологічні (інтерв'ювання, анкетування, опитування)* – для з'ясування позиції практичних працівників щодо проблемних аспектів розслідування даних видів кримінальних проваджень (розділи 1–3); *статистичні (групування, зведення, аналіз кількісних показників)* – для узагальнення результатів соціологічних досліджень, вивчення матеріалів кримінальних проваджень, правозастосовної та судової практики (розділи 1–3).

Методи дослідження були використані комплексно та забезпечують високий рівень наукової обґрунтованості положень, що розроблені в дисертації.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними. Під час підготовки дисертаційного дослідження автор використовував власний досвід роботи слідчої та адвокатської практики.

Отже, результати дисертаційного дослідження Русанівської Д.Д., що виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Наукові результати і положення, що виносяться на захист, одержані завдяки широкому використанню різних методів наукового дослідження, аналізу широкого кола нормативно-правових актів, що регламентують правозахисну діяльність, наукових праць в галузі кримінального права, кримінального процесу та криміналістики.

Постановка завдань, визначення об'єкту та предмету наукового пошуку є чіткими і зрозумілими та цілком відповідають вимогам до наукових робіт даного різновиду. Завдання наукової праці здобувачем загалом виконані, загальна мета досягнута.

Поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що в роботі, з огляду на наявні основні положення теорії криміналістики, на монографічному рівні сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій з особливостей розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи.

Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено й може бути використано у:

– *практичній діяльності* органів досудового розслідування – для безпосереднього використання управлінням дізнання Національної поліції України під час підготовки нормативних документів та методичних рекомендацій щодо удосконалення криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних проступків, а також під час проведення занять у системі службової підготовки (акт Управління дізнання Національної поліції України від 12 червня 2023 р.);

– *освітньому процесі* – для підготовки лекцій, посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з криміналістики, кримінального права, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників системи МВС України (акт Національної академії внутрішніх справ від 31 липня 2023 р.);

– науково-дослідній роботі – для подальшого дослідження проблем та розроблення криміналістичних положень і рекомендацій з питань розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи (акт Національної академії внутрішніх справ від 23 червня 2023 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Русанівської Д.Д. викладена українською мовою та має чітку структуру, яка відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи залежно від поставлених завдань, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертаційного дослідження - 260 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 201 сторінка.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами. Анотація дисертації, ідентична її основному змісту, адекватно відображає основні положення дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації.

У розділі 1 «Теоретико-правові основи дослідження та криміналістична характеристика втручання в діяльність захисника чи представника особи», проаналізовано стан наукових досліджень інституту досудового розслідування кримінальних проваджень щодо втручання в діяльність захисника чи представника особи, за результатами якого встановлено відсутність методики розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень, що на практиці ускладнює здійснювати протидію ним.

Запропоновано періодизацію становлення та розвитку інституту представництва, а на його основі – положення захисту діяльності захисника чи представника особи, зокрема: I) звичаєвий – рецепція римського права на території Київської Русі й формування умов для правового закріплення інституту представництва (XI ст. – II пол. XIV ст.); II) козацький – досягнення інститутом представництва самостійності в межах розшукової форми кримінального судочинства, його закріплення та розширення, спроба державного захисту захисника і представника особи, у тому числі кримінально-правовими засобами (козацькому-звичаєве, польське, литовське, російське законодавство) (1529 р. – II пол. XVIII ст.); III) імперський –

перегляд значення інституту представництва та процесуального статусу представників учасників кримінального судочинства у зв'язку з переходом від розшукової форми кримінального процесу до змішаної, зміцнення ролі інституту адвокатури та гарантій адвокатської діяльності й закріплення їх у Судових Статутах, а також реалізація їх у правозастосовній діяльності (1864–1917 рр.); IV) радянський – ліквідація адвокатури як незалежного органу й повна відсутність законодавчого регулювання інституту представництва й захисту діяльності захисника чи представника особи (1917–1960 рр.); V) класичний (1960–2001 рр.) – відновлення законодавчого закріплення інституту представництва у кримінально-процесуальному законодавстві й законодавстві про адвокатуру, його правова регламентація, але відсутність захисту; VI) незалежний (2001 р. по сьогодні) – встановлення права потерпілого на правову допомогу, розширення правової регламентації інституту представництва, імплементація норм міжнародного права та практики ЄСПЛ з прав людини.

За результатами аналізу матеріалів кримінальних проваджень щодо втручання в діяльність захисника чи представника особи та наявних думок учених щодо структури криміналістичної характеристики, запропоновано авторський зміст щодо елементів криміналістичної характеристики: особи потерпілого; способу вчинення; обстановки вчинення; слідової картини; особи правопорушника.

На основі узагальнення зарубіжного досвіду, автором запропоновано виділити окремі причини та умови, що сприяють низькому рівню розслідування та судовому розгляду кримінальних проваджень за ст. 397 КК України, в основі яких виділено недоліки українського законодавства, що передбачає невеликі покарання за вчинення вказаних правопорушень. Як наслідок – стислі строки притягнення до кримінальної відповідальності.

У розділі 2 «Основи організації початкового етапу розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи», проаналізовано особливості початку досудового розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи, за результатами якого з'ясовано, що дізнання за фактом втручання в діяльність захисника чи представника особи, передбаченого ст. 397 КК України, розпочинається у: 88,8 % випадків на підставі заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення; 12,2% – за ухвалою слідчого судді про зобов'язання про внесення відомостей до ЄРДР та початок розслідування. Окреслено проблемні аспекти, які постають перед суб'єктом розслідування при попередній кваліфікації діянь, передбачених ст. 397 КК України: 1) чіткі рамки щодо часу для прийняття обґрунтованого рішення про внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР (не більше 24 годин) – 65,7%; 2) обмежений обсяг інформації та обставини вчинення втручання в діяльність

захисника чи представника особи – 53,5%; 3) обмежена кількість засобів для можливої перевірки обставин вчинення втручання в діяльність захисника чи представника особи – 35,7% (згідно з КПК України до внесення відомостей до ЄРДР можливо провести лише одну слідчу (розшукову) дію – огляд місця події, а також: відібрати пояснення, отримати висновок спеціаліста і зняти показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису); 4) складність розмежування норм статей Особливої частини КК України, що безпосередньо стосуються кримінальних правопорушень, вчинених проти захисників, та суміжних (загальних) кримінальних правопорушень (18,6%).

Автором запропоновано виокремлення груп обставин, що підлягають встановленню під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи:

1) обставини, які пов'язані із складом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 397 КК України;

2) обставини, пов'язані з кримінально-процесуальною діяльністю у вказаній категорії кримінальних проваджень;

3) обставини, що не входять до предмета доказування, проте мають важливе криміналістичне значення.

Окреслено та проаналізовано типові слідчі ситуації та версії, що виникають на початковому етапі розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи.

У розділі 3 «Проведення окремих слідчих (розшукових) дій та застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи» окреслено загальні засади й особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Автором досліджено та систематизовано застосування заходів забезпечення кримінального провадження: виклик (75,8%), привід (18,6%), накладання грошового стягнення (14,3%), тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (5,2%), тимчасове вилучення майна (57,6%), затримання уповноваженою службовою особою (57,2%), запобіжні заходи – особисте зобов'язання (20,2%), особиста порука (12,2%).

Аргументовано, що КПК України містить положення, що не дозволяють повною мірою здійснювати роботу з ефективного збирання доказів щодо втручання в діяльність захисника чи представника особи та виконувати завдання кримінального провадження, передбачені ст. 2 КПК України, щодо забезпечення швидкого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності. Насамперед це стосується огляду житла чи іншого володіння особи, оскільки

відповідно до положень КПК України він здійснюється згідно з правилами, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи, тобто лише на підставі ухвали слідчого судді (ч. 2 ст. 234 КПК України). При цьому добровільна згоди особи, яка є власником майна, не звільняє слідчого від зобов'язання звернення до слідчого судді з клопотанням про отримання ухвали. У зв'язку з чим, запропоновано викласти ч. 2 ст. 237 КПК України (Огляд) варто в авторській редакції.

Виокремлено тактичні особливості проведення допитів під час розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи. Визначено типові недоліки, що допускаються під час звернення до слідчих суддів з клопотаннями про проведення обшуку в кримінальних провадженнях за ст. 397 КК України. Досліджено особливості використання спеціальних знань у формах залучення спеціалістів під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій та призначення судових експертиз.

Наприкінці кожного розділу та всієї дисертації Русанівською Д.Д. наводяться висновки, в яких конкретно характеризується зміст розглянутих питань. Висновки відповідають загалом завданням та меті дисертаційного дослідження, мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими і характеризуються високим рівнем достовірності.

Список використаних джерел складається з 275 найменувань, до яких включені джерела як у вітчизняних, так і зарубіжних виданнях. Необхідно зазначити, що кожний розділ дисертаційного дослідження має свою наукову значимість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу та у результаті об'єднання усіх розділів утворюється цілісне дослідження, що є основою для вирішення практичного завдання – розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація Русанівської Діани Дмитрівни відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Русанівської Д.Д. на тему «Розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи» можливо використовувати у освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, при підготовці наукових публікацій та монографій, плануванні досліджень за цим напрямом, а також практичній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, вважаємо за доцільне висловити кілька міркувань та побажань:

1. В підрозділі 1.3. «Зарубіжний досвід розслідування втручання

в діяльність захисника чи представника особи» автор, досліджуючи питання досвіду розслідування, зазначеної категорії кримінальних правопорушень, аналізує підстави та межі незаконного втручання в діяльність захисника чи представника особи, передбаченого кримінальним законодавством країн англосаксонської (Великобританія, Ірландія, США, Канада) і континентальної (Франція, Німеччина, Італія, Іспанія) моделей, порівнюючи із практикою вітчизняного судочинства. Проте, в цьому розділі немає жодного посилання на судову практику європейських судових інституцій, в тому числі Європейського суду з прав людини. На нашу думку, використання практики ЄСПЛ збагачує зміст дисертації та підвищує достовірність отриманих висновків.

2. За змістом третього розділу, а саме підрозділу 3.3. **«Використання спеціальних знань при розслідуванні втручання в діяльність захисника чи представника особи»**, здобувач на стор. 197 зазначає, що з урахуванням вивчення кримінальних проваджень встановлено, що важливою формою застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом втручання в діяльність захисника чи представника особи, є залучення експерта та проведення експертиз. Далі досліджуючи питання використання спеціальних знань, автором зазначено: почеркознавча експертиза (стор. 198), технічна експертиза документів (стор. 199), судово-фоноскопічна експертиза (стор. 200). Варто додатково пояснити, чому здобувач виокремлює саме наведені види (підвиди) судових експертиз та не зазначає інші, які також зазначені в додатку Б (стор. 251).

Висловлені зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації. Представлена дисертаційна робота є завершеною науковою працею. Сформульовані у ній рекомендації та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Русанівської Д.Д. на тему «Розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Русанівської Діани Дмитрівни на тему «Розслідування втручання в діяльність захисника чи представника особи», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці та вирішенні проблем використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу. Рецензована робота відповідає галузі знань 08

«Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор – **Русанівська Діана Дмитрівна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

**Завідувач кафедри криміналістичного забезпечення
та судових експертиз навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
25.12.2023**

Володимир АТАМАНЧУК